

ХУМАНИТАРНАТА КРИЗА КАТО ЕДНА ОТ НАЙ-ТЕЖКИТЕ ЗА ЧОВЕЧЕСТВОТО СИТУАЦИИ

гл. ас. д-р Анна В. Караденчева

Висше военноморско училище “Никола Йонков Вапцаров”, Варна,

България

a.karadencheva@nvna.eu

***Резюме:** Статията разглежда същността на хуманитарната криза, извежда основните заплахи, които могат да я породят, както и специфичните особености, с които тя се характеризира. Отчита се и влиянието на пандемията “COVID-19” върху световната хуманитарна обстановка.*

***Ключови думи:** хуманитарна криза, хуманитарна помощ, глобални заплахи, ООН, COVID-19*

THE HUMANITARIAN CRISIS AS ONE OF THE MOST PROBLEMATIC HUMAN SITUATIONS

Anna V. Karadencheva, PhD, Chief Assistant Professor

Nikola Vaptsarov Naval Academy, Varna, Bulgaria

a.karadencheva@nvna.eu

***Abstract:** This article approaches the core of the humanitarian crisis, identifies the main threats, which may trigger her as well as the specific features, who characterize her. It also considers the COVID-19’s impact on the global humanitarian situation.*

***Key words:** humanitarian crisis, humanitarian assistance, global threats, UN, COVID-19*

Нашето съвремие се характеризира с нарастващ брой заплахи за човешката сигурност. Въпреки новопоявилите се такива от технологичен, виртуален, биологичен и дори комуникационен произход, познатите на човечеството до момента глобални социално-икономически заплахи и тези от природни бедствия, аварии и катастрофи, остават най-тежките изпитания за човешкия род, поради способността им да прерастват в хуманитарна криза.

Именно вследствие на тези заплахи, днес светът е изправен пред няколко огромни хуманитарни кризи: от една страна - тези в Йемен, Демократична Република Конго, Сирия, Афганистан, Нигерия, Венецуела, Буркина Фасо, Централна Африканска Република, Южен Судан, Република Мали, а от друга - глобалната пандемия "Covid-19", която засяга цялата световна общност и допълнително обтежава състоянието на тези хуманитарни кризи.

И макар тези държави да ни се струват далечни от нас, хуманитарните кризи, които възникват там, водят до промяна в облика на света, поради разселените популации, миграционните процеси и промените в междудържавните отношения, които пораждат. Вследствие на тези процеси се появяват проблеми в сферата на културния облик и социалната система на косвено засегнатите държави, в социалната адаптация на разселените лица, като същевременно с това се поставят все по-големи предизвикателства пред съвременната хуманитарна система.

Според Службата на ООН за координация на хуманитарните въпроси (UN OCHA), през 2020 г., близо 168 милиона хора се нуждаят от хуманитарна помощ, като за нейното предоставяне са необходими 28,8 милиарда долара. Следователно всеки един на 45 човека в света е засегнат пряко от дадена хуманитарна криза.

Настоящата разработка има за цел да разгледа същността на хуманитарната криза, основните заплахи, които могат да доведат до нея, както и специфичните особености, с които тя се характеризира.

1. Заплахи, които могат да породят хуманитарна криза

По своята същност кризата представлява заплаха за жизнено важните интереси на държавата, като може да има национален и международен обхват. В Република България, понятието “криза” се разглежда в Доктрината на въоръжените сили като “нестабилност в политическата и обществената сфера, предизвикваща рязка промяна на установеното състояние на икономиката и обществения живот”¹.

Следователно, кризата представлява рязка промяна в установения ред на съществуване сред дадено общество, като тази промяна се характеризира с налична заплаха за човешкия живот и благоденствие, голямо страдание и липса на сигурност.

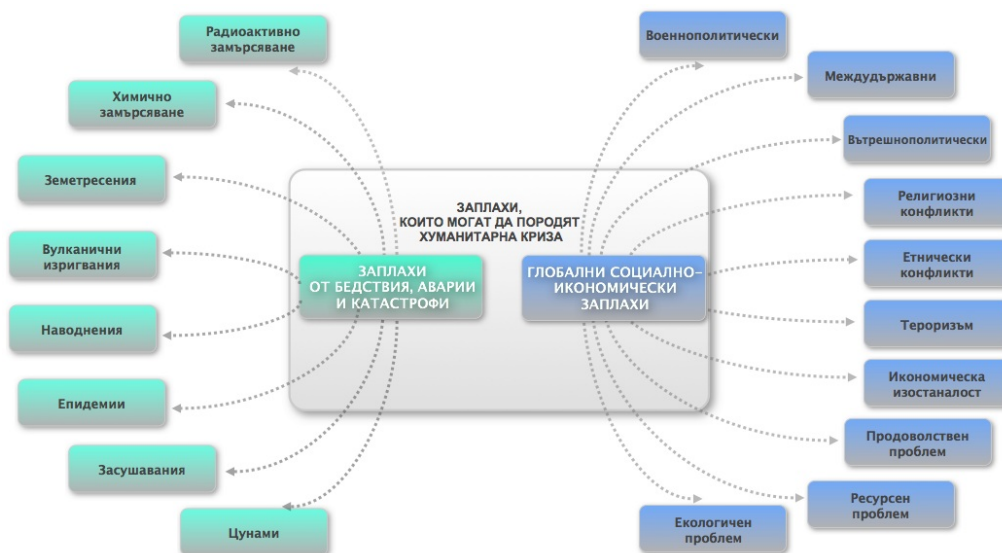
В кризисна ситуация държавата трябва да осигури защита на населението и критичната инфраструктура. Ако една криза не може да бъде овладяна със собствените сили и средства на държавата или се характеризира с мащабен интензитет и времетраене, тя прераства в хуманитарна криза.

За целите на настоящата разработка се представя класификация² на заплахите, които могат да породят хуманитарна криза (фиг.1), като

¹ Доктрина на Въоръжените сили, чл. 69,
https://www.mod.bg/bg/doc/strategicheski/20171211_Doktrina_VS.pdf, last open: 10.12.2020

² Караденчева, Анна. Усъвършенстване на гражданско-военното сътрудничество при хуманитарни операции [CD]. дисертация. Варна, 2017. 250 л.

следните се разделят на два основни вида: глобални социално-икономически заплахи и заплахи от бедствия, аварии и катастрофи.

Фигура 1. Класификация на заплахите, които могат да породят хуманитарна криза.

Глобалните социално-икономически заплахи се изразяват в опасности, които произлизат от човешката дейност и могат да имат мащабни последици както за човека и обкръжаващата го среда, така и за световната общественост като цяло.

На първо място, това се изразява в отношенията на конфликт, които произлизат от амбициите за господство и влияние на отделни държави, от индивидуалната, прерастваща в колективна, човешка нетолерантност и ограничения светоглед. Към тях се отнасят военнополитически, международни, вътрешнополитически, религиозни, етнически конфликти и тероризъм, последиците от които могат да се изразят в прерастването им в хуманитарна криза.

На второ място, глобалните социално-икономически заплахи произтичат от разделението в света на богати и бедни страни,

продоволствени проблеми, изразяващи се в остър недостиг на хранителни продукти, недохранване и глад, както и липса на ресурси, чийто свръхдобив постепенно разрушава установената в природата система на равновесие. Този дисбаланс засилва международното напрежение, застрашава всеобщата сигурност и може да доведе до развитие на хуманитарна криза.

От друга страна, появата на техносферата в съвременния живот води до нарастването на територии с нарушени екосистеми, което в комбинация с непредсказуемостта на природните явления, създава условия за проява на бедствия, аварии и катастрофи.

Този вид заплахи се характеризират с неочаквано възникване, голям мащаб на разпространение и дълга продължителност на въздействие върху околната среда, като засягат жизнено важни функции на обществото, и пряко или косвено изискват необходимост от защита на стабилността и сигурността на страната, или на отделни региони от нея.

Една част от заплахите от бедствия, аварии и катастрофи, които могат да предизвикат хуманитарна криза, имат природен произход. Към тях се отнасят опасни природни явления, като земетресение, урагани, наводнения, засушаване, цунами и вулканични изригвания. Този вид заплахи водят до дестабилизация на обществото, срив на политическата, икономическа и социална система, необходимост от предоставяне на външна помощ и следователно, до хуманитарна криза.

Другата част от тези имат антропогенен произход. Първопричини за многобройните негативни процеси в природата и обществото, произтичащи от антропогенна дейност са човешката небрежност, липсата на качествено изпълнение в производството и техносферата, умишлени човешки действия, както и ниската надеждност на остаряла техника.

Проявата на екстремални събития от антропогенен характер като аварии и инциденти по правило отразяват общото неблагоприятие на сигурността в техническата сфера. От тях радиоактивното и химическо замърсяване са основните антропогенни заплахи, които могат да доведат до проявата на хуманитарна криза.

Анализът на заплахите, които могат да породят хуманитарна криза, показва, че всяка една криза може да прерасне в хуманитарна такава, ако страната няма способността и капацитета да се справи с нея. Това неминуемо води до разпад на държавността, срив на установения ред на човешкия живот, връщане до първото ниво на пирамидата на потребностите на Маслоу и тежки психологически последствия за пострадалите.

2. Хуманитарна криза

За да бъде определена една криза като “хуманитарна”, тя следва да превишава възможностите на държавата за овладяване на хуманитарната или извънредна ситуация, в която се намира.

Хуманитарна ситуация се определя като всяко обстоятелство, при което хуманитарните нужди са достатъчно големи и сложни, за да изискват значителна външна помощ и ресурси, и при което е необходим многосекторен отговор, с участието на широк спектър международни хуманитарни организации³. Необходимо е да се подчертае, че това може да включва извънредни ситуации от по-малък мащаб, тъй като в някои държави с ограничен капацитет, прагът е сравнително по-нисък в

³Guidance Note on Using the Cluster Approach to Strengthen Humanitarian Response, IASC, Geneva, 24 November 2006. <https://interagencystandingcommittee.org/working-group/iasc-guidance-note-using-cluster-approach-strengthen-humanitarian-response-2006> last open: 17.12.2020

сравнение с други, които имат силен капацитет.

В този контекст е необходимо да се поясни и разбирането за “извънредна ситуация” като ситуация, която застрашава живота и благосъстоянието на голям брой население, и изисква изключителни действия за осигуряване оцеляването, грижата и закрилата им⁴.

Хуманитарната коалиция дава определение за хуманитарна криза като “събитие или поредица от събития, които представляват критична заплаха за здравето, безопасността, сигурността и благосъстоянието на дадено общество или голяма група от хора⁵.”

Според “Световната организация за здравни науки” (GHS) към Калифорнийски университет Сан Франциско (UCSF), хуманитарната криза обхваща голяма територия и изисква местни, национални и международни реакции.⁶

Следователно можем да обобщим, че по своята същност хуманитарната криза представлява срив на държавността и състояние на кризисна ескалация до степен, в която местното население, правителството и специализираните органи и учреждения не разполагат с необходимите ресурси за стабилизиране на обстановката.

Процесът на хуманитарната криза може да бъде илюстриран по следния начин:

⁴ United Nations Children's Fund, “Programme Policy and Procedure Manual: Programme Operations”, UNICEF, New York, 22 January 2009.

⁵ “What Is a Humanitarian Crisis”, Humanitarian Coalition, Retrieved on 6 May 2013.

⁶ “Complex Humanitarian Emergency Program.” EDUCATION & TRAINING. <<http://globalhealthsciences.ucsf.edu/education-training/complex-humanitarian-emergency-program>> Retrieved on 4 May 2013.

Фигура 2. Хуманитарна криза.

Следва да се отбележи, че при възникване на хуманитарна криза, основният инструмент, с който е възможно да се облекчат последствията от нея и да се окаже помощ на населението, е международната хуманитарна помощ. Също така е необходимо да се има предвид, че последиците от дадена хуманитарна криза могат да оказат влияние върху световната общност, както и да засегнат пряко и косвено определни страни. По своята същност това е и една от характеристиките на хуманитарната криза, които за целите на настоящата разработка следва да бъдат изведени.

3. Основни характеристики на хуманитарната криза

Поради своя мащаб и своеобразност, хуманитарната криза притежава някои специфични особености, които могат да бъдат изведени като следните основни характеристики на хуманитарната криза:

- Характерна особеност на хуманитарната криза е нарушаването на човешките права, наличието на висок процент смъртност, насилие, нараняване и психологически травми на населението.
- Тя често е съпътствана от разселване на популации, разрушаване на

инфраструктура, земеделски загуби, продоволствен проблем и влошаване на околната среда.

- При хуманитарна криза, винаги има задържан икономически растеж, повишена заболяемост и липсваща или отслабена здравна система.

- Наличието на хуманитарна криза води до усложняване на международната обстановка, поради миграцията на населението от мястото на кризата към други държави, поради дестабилизацията на пострадалата страна и нейните външно-икономически отношения.

- При хуманитарна криза, правителството и специализираните органи и учреждения на държавата не разполагат с необходимите ресурси за стабилизиране на обстановката.

- Хуманитарната криза се характеризира с голяма продължителност, надхвърляща в някои случаи и десетилетия.

- Нейният ефект може да бъде смекчен чрез предоставянето на международна хуманитарна помощ и програми за развитие, предназначени да осигурят стабилизация и подпомагане на пострадалото население.

- Много често хуманитарната криза се отличава със затруднено оказване на хуманитарната помощ поради политически и военни ограничения на дадената територия, като е съпътствана и със значителни рискове за сигурността на хуманитарните работници.

Основните характеристики на хуманитарната криза показват, че тя засяга всички нива на обществото, от личността в частност до фундаменталните икономически и структурни компоненти на държавата, като може да оказва влияние и върху световната общественост. Последиците от хуманитарните кризи са мащабни и продължават да съществуват дори след оттеглянето на предоставената хуманитарната помощ.

Заклучение

Всяка година животът на милиони хора се преобразява драстично, вследствие на настъпили хуманитарни кризи, като последствията са най-тежки за най-бедните части на населението. Това налага задействането на интернационалната “политика на солидарност” в лицето на хуманитарна помощ, която се предоставя от международната общност. Тази политика се изгражда върху принципите за защита правата на човека и хуманизма, като днес тя се отличава с наличието на изграден механизъм, световен ангажимент и институционален капацитет за реакция при кризи. Безспорно нейното наличие е един от най-съществените символи на човешката еволюция.

Настоящата пандемия “Ковид-19” допълнително обтежнява хуманитарните ситуации по света, като поставя нови предизвикателства пред хуманитарната система. Предстоящата 2021 година се предвижда като една от най-тежките за човечеството от десетилетия насам. През нея се очаква рекордният брой от 235 милиона души да имат нужда от хуманитарна помощ и закрила⁷. Това представлява всеки 1 на 33 човека по света, което е близо 40% увеличение в сравнение с настоящата 2020 година. Според Марк Лоук, ръководителят на Службата на ООН за координация на хуманитарните въпроси, това значително увеличение се дължи почти изцяло на Ковид-19⁸.

⁷ OCHA Global Humanitarian Overview 2021, <https://gho.unocha.org>, last open: 14.12.2020

⁸ OCHA Global Humanitarian Overview 2021, <https://www.unocha.org/global-humanitarian-overview-2021>, last open: 14.12.2020